

vooral als gevolg van de zware Geallieerde bombardementen, van de zomer van '44 af met enorme vertragingen te kampen en bovendien werd een groot deel van de locomotieven en goederenwagens door bombardementen vernield of beschadigd. Reparaties aan de lijnen, spoorbruggen en rangeerterreinen alsmede aan het rollend materieel werden naar vermogen bespoedigd, maar alle inspanningen (gecoördineerd, gelijk in hoofdstuk I vermeld, door Fiebig, de organisator van de roof van voorraden en machines uit bezet Nederland) konden niet verhinderen dat het aantal dagelijks beschikbare goederenwagens voortdurend afnam. In '43 waren dat er gemiddeld bijna 140 000 geweest, in januari '45 waren het nog maar 70 000, in februari (de Russen stonden toen aan de Oder, Amerikanen en Engelsen naderden de Rijn) bijna 40 000, in maart 15 000. Uiteraard hadden bij het resterende spoorwegvervoer militaire transporten prioriteit – veel voedseltransporten kwamen te vervallen en hoewel de rantsoenen officieel maar weinig daalden (Hitler verzette zich heftig tegen elke door de overheid bekend te maken verlaging), werd het voedsel voor de Duitse burgers in de steden (nauwkeurige cijfers zijn niet bekend) uitgesproken krap. Daar kwam dan nog bij dat miljoenen Duitse vluchtelingen elders in Duitsland ondergebracht (en gevoed) moesten worden: vijf miljoen alleen al uit de gebieden ten oosten van de Oder-Neisse-lijn en een onbekend aantal uit het goeddeels ontruimde Rijnland bewesten de Rijn. Tenslotte waren er de Geallieerde bombardementen: werden in de steden, groot en klein, hele wijken weggevaagd, dan werden vaak ook bakkerijen onherstelbaar beschadigd – soms waren dat bakkerijen die ervoor moesten zorgen dat er naar een nabij concentratiekamp of naar bepaalde *Aussenkommandos* brood werd gebracht.

Ware aan de zijde van de SS de wil aanwezig geweest om het lot van de concentratiekamp-gevangenen niet zwaarder te maken dan het toch al was (die wil ontbrak), dan zou uit de geschetste omstandigheden al zijn voortgevloeid dat de gevangenen in de derde fase minder voedsel zouden hebben gekregen dan in de tweede. In feite werd de situatie door de volte in de kampen nog veel kritieker. Het totaal aantal gevangenen, vijfhonderdvier-en-twintigduizend in augustus '44, beliep in januari '45, gelijk reeds vermeld, zevenhonderdvijftigduizend – bovendien werd dat groter aantal gevangenen samengeperst in een kleiner aantal kampen. Het Majdanek-complex (het *Konzentrationslager Lublin*) (zie kaart VII op pag. 828) was in juli '44 ontruimd, het concentratiekamp Vught werd ontruimd begin september, zo ook het concentratiekamp Natzweiler in de Elzas (kamp waarin de meeste z.g. *Nacht-und-Nebel*-gevangenen waren opgesloten, onder hen ca. vierhonderd Nederlandse politieke gevangene-